

ЕКОНОМІКА ТА ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

УДК 330.341.

Федулова Л.І.,
д-р екон. наук, професор,
професор кафедри менеджменту
Київського національного
торговельно-економічного університету

ТЕНДЕНЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

Fedulova L.I.,
dr.sc.(econ.), professor, professor at the
department of management,
Kyiv National University of Trade and Economics

TRENDS OF INNOVATIVE UKRAINE'S ECONOMY DEVELOPMENT AS THE RESULTS OF THE STATE POLICY

Постановка проблеми. Початок ХХІ століття ознаменувався бурхливим посиленням концепту інноваційності, який на практиці показує орієнтованість сучасних держав на пошук шляхів і механізмів стимулювання проривів економіко-технологічного і соціально-економічного характеру. У цьому контексті українська еліта узгоджено наголошує, що для здійснення політики реформ країні потрібний масштабний інноваційний проект, який забезпечував би стратегічні політичні і соціально-економічні «прориви» та відповідав очікуванням суспільства. Однак, інноваційна політика в нашій країні й до цього часу носить непослідовний характер, що проявляється у відповідних тенденціях інноваційного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Чисельні вітчизняні наукові і науково-практичні публікації, зокрема [1-3] дозволяють скласти уявлення про різноманіття підходів до питання інноваційного розвитку. Інноваційна політика постійно є предметом активних наукових і прикладних дискусій та суперечок, при цьому точки зору на її характер, принципи і механізми реалізації в багатьох випадках інколи бувають протилежними. Періодично здійснюються спроби аналізу інноваційності України в рамках міжнародних рейтингів [4-5]. Проте характер інноваційних процесів настільки динамічний, що виникає необхідність мати інформацію про їхній стан на конкретний період часу, щоб дати належну оцінку, яку потрібно враховувати при розробці стратегічних програм і проектів.

Постановка завдання. Необхідність здійснення аналізу та оцінювання проблем інноваційного розвитку дозволяє висунути наступну постановку завдання: періодична ідентифікація стану інноваційної діяльності вимагає визначення характерних закономірностей та ознак.

Метою даної статті є визначення тенденцій інноваційного розвитку в Україні, обґрунтування виявлених проблем та факторів впливу, а також розробка рекомендацій стосовно напрямів підвищення ефективності інноваційної політики при реалізації концепції неоіндустріалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні політичний курс на здійснення інноваційного розвитку представлено в Стратегії-2020 [6], де інноваційний фактор заявлено як фактор гордості (на відміну від економічно розвинутих країн, де інновації – це фактор економічного зростання), та конкретизовано в урядовому документі [7]. В останні роки експертами констатуються досягнення в оборонно-промисловому комплексі, обумовлені науковими розробками й відповідними технологіями проривного характеру й активізовані військовими подіями, що мають суттєвий вплив на характер інноваційних процесів, особливо в промисловому секторі національної економіки. З іншого боку зазначається, що проблемні питання, пов'язані з рецесією вітчизняної промисловості у 2014-2015 рр., поступово вирішуються за допомогою інноваційних факторів розвитку.

Науково-технологічний потенціал вітчизняної науки, незважаючи на складні умови розвитку через низьке фінансування і низький попит на інновації вітчизняного реального сектора економіки

продовжує «виживати», хоч кількісно скорочується наявність наукових організацій, і ця кількість на кінець 2016 року стала ще меншою, ніж кількість установ 1991 року. Так, упродовж 2016 року наукові дослідження і розробки (НДР) в Україні виконували 972 організації (проти 1350 у 1991 р.), 46,6% з яких належали до державного сектору економіки, 37,7% – до підприємницького, 15,7% – вищої освіти. При цьому підприємницький сектор має тенденцію до скорочення (рис. 1).

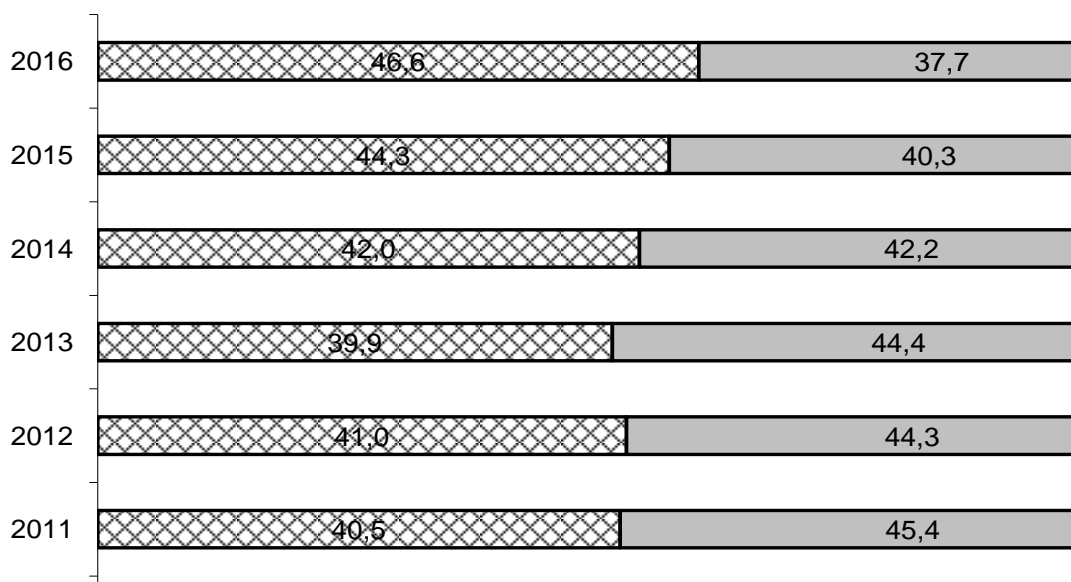

Рис. 1. Розподіл кількості організацій, що здійснювали наукові дослідження і розробки, за секторами діяльності, відсотків

Джерело: [8]

Згідно офіційної статистики, на підприємствах та в організаціях, які здійснювали НДР, кількість виконавців таких робіт на кінець 2016 року становила 97,9 тис. осіб (з урахуванням сумісників та осіб, які працюють за договорами цивільно-правового характеру), з яких 65,1% – дослідники, 10,2% – техніки, 24,7% – допоміжний персонал [8]. У 2016 році частка виконавців НДР (дослідників, техніків і допоміжного персоналу) у загальній кількості зайнятого населення становила 0,60%, у тому числі дослідників – 0,39%. Для порівняння: за даними Євростату, у 2014 році найвищою ця частка була у Данії (3,07% і 2,09%), Фінляндії (2,95% і 2,12%), Норвегії (2,73% і 1,90%), Нідерландах (2,18% і 1,29%) та Словенії (2,12% і 1,23%); найнижчою – у Румунії (0,48% і 0,31%), Кіпрі (0,69% і 0,50%), Туреччині (0,76% і 0,65%) та Болгарії (0,77% і 0,54%).

Одним із показників результативності наукового потенціалу країни є обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт, і хоча у 2010-2016 рр. у фактичних цінах він дещо зріс, проте питома вага у ВВП продовжувала залишатися низькою. Так, у 2016 році загальний обсяг витрат на виконання наукових досліджень і розробок власними силами організацій становив 11530,7 млн грн, у тому числі витрати на оплату праці – 5751,0 млн грн, інші поточні витрати – 5203,7 млн грн, капітальні витрати – 576,0 млн грн, з них витрати на придбання устаткування – 487,6 млн грн. За розрахунками Держстату України у 2016 році питома вага загального обсягу витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт у ВВП становила 0,48%, у тому числі за рахунок коштів державного бюджету – 0,16% (табл. 1). В той же час, за даними 2015 року, частка обсягу витрат на НДР у ВВП країн ЄС-28 у середньому становила 2,03%. Більшою за середню частка витрат на дослідження та розробки була у Швеції – 3,26%, Австрії – 3,07%, Данії – 3,03%, Фінляндії – 2,90%, Німеччині – 2,87%, Бельгії – 2,45%, Франції – 2,23%; меншою – у Кіпрі, Румунії, Латвії та Мальті (від 0,46% до 0,77%).

Таблиця 1

Витрати на наукову та науково-технічну діяльність у ВВП України

Роки	1990	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Витрати усього до ВВП, %	3,11	1,20	1,17	0,91	0,81	0,75	0,77	0,66	0,62	0,48
за рахунок державного бюджету, %	2,3	0,36	0,39	0,34	0,29	0,33	0,33	0,26	0,21	0,16

Джерело: складено на основі даних Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.org>

Стосовно питомої ваги витрат підприємств на інновації за напрямками, то найбільша частка припадає на придбання машин та обладнання, пов'язані з упровадженням інновацій, що свідчить про цілком природній процес – прагнення підприємств модернізувати свою технологічну базу, щоб протистояти конкуренції. Наприклад, у 2012 році ця частка складала 70,1 %, у 2013 році дещо збільшилася частка витрат на дослідження та розробки – 17,1 %, а в 2015 році внутрішні науково-дослідні розробки склали 13,3 %, зовнішні НДР – 1,5 %, придбання машин, обладнання та програмного забезпечення – 80,7 %, придбання інших зовнішніх знань – 0,6 %, інші витрати – 4,1 %. Загальний обсяг витрат за 2016 рік порівняно з 2015 роком виріс на 68 % і становив 23229,5 млн грн. Також значно збільшилися витрати на придбання машин, обладнання та технічного забезпечення, а саме на 78 % (проте, це у фактичних цінах).

Традиційно основним джерелом фінансування інновацій залишаються власні кошти підприємств. Однак, вже можна побачити деяке збільшення фінансування інноваційної діяльності за рахунок державних коштів. Так, у 2016 році у порівнянні з 2015 роком воно зросло майже у 3,5 рази. Також відбувається зростання фінансування з таких джерел, як «місцеві бюджети», «вітчизняні інвестори», «кредити» та інших джерел. Проте важливо зазначити, що іноземні інвестори фінансували інноваційну діяльність у 2016 році у 2 рази менше, ніж у 2015 році. Протягом 2016 р. витрати бюджетних коштів здійснювались за всіма стратегічними пріоритетами, з яких найбільший обсяг фінансування – 115563,30 тис. грн, або 59,4% загального обсягу фінансування припадав на стратегічний пріоритет "Технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу", найменший – на пріоритет "Впровадження нових технологій та обладнання для якісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики". Загалом, аналіз фінансування інноваційної діяльності за стратегічними пріоритетними напрямками у 2016 р. показує, що обсяг фінансування всіх стратегічних пріоритетів становив 194558,2 тис. грн або 95,5 % загального обсягу бюджетного фінансування інноваційної діяльності [9].

Стан фінансування інновацій прямо впливає на динаміку інноваційної активності підприємств в Україні, що має нерівномірний характер в частині кількості підприємств, що займалися інноваційною діяльністю. Так, у 2014 р. три чверті інноваційно активних промислових підприємств упроваджували інновації (або 12,1% від обстежених). Упродовж 2014–2016 рр. питома вага інноваційно активних підприємств становила 18,4% (табл. 2).

Таблиця 2

Розподіл підприємств у 2014-2016 роках за типами інновацій та видами економічної діяльності, % (до загальної кількості обстежених підприємств)

Види економічної діяльності	Інноваційно активні підприємства	У тому числі запроваджували		
		технологічні інновації	технологічні та нетехнологічні інновації	нетехнологічні інновації
Усього	18,4	5,0	6,8	6,6
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	14,2	5,1	3,8	5,3
Переробна промисловість	22,0	6,6	9,0	6,4
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	15,4	8,7	3,9	2,8
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	9,8	5,3	2,5	2,0
Оптова торгівля, крім торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами	17,3	3,2	5,7	8,4
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	9,7	2,7	3,3	3,7
Інформація та телекомунікації	22,1	4,8	8,3	9,0
Фінансова та страхова діяльність	21,7	3,7	8,6	9,4
Діяльність у сферах архітектури та інжинірингу; технічні випробування та дослідження, наукові дослідження і розробки, рекламна діяльність і дослідження кон'юнктури ринку	20,1	5,7	7,5	6,9

Джерело: [8]

Із загальної кількості обстежених підприємств 5,0% займалися технологічними інноваціями (продуктові та/або процесові), 6,6% – нетехнологічними (організаційні та/або маркетингові), 6,8% –

технологічними та нетехнологічними інноваціями. За даними обстеження 2014-2016 рр., найвищий рівень інноваційної активності спостерігався серед підприємств у сфері інформації та телекомунікації (22,1%) і переробної промисловості (22,0%). Більшість інноваційно активних промислових підприємств поряд з технологічними запроваджували нетехнологічні інновації. Однак, слід відмітити, що інформація за 2016 рік сформована на підставі даних державного статистичного спостереження за формою № ІНН "Обстеження інноваційної діяльності підприємств за період 2014-2016 років" (за міжнародною методологією), за такими окремими звітними одиницями: підприємства видів економічної діяльності секцій В, С, D, Е за Класифікацією видів економічної діяльності (КВЕД)). У зв'язку зі змінами в організації та проведенні державного статистичного спостереження щодо інноваційної діяльності промислового підприємства безпосереднє порівняння з аналогічними даними попередніх років є некоректним, що в деяких випадках впливає на послідовність аналізу, проте не настільки, щоб переломити тенденції.

Більш повне уявлення про тенденції технологічного рівня підприємств у промисловості дають дані Державної служби статистики щодо впровадження нових технологічних процесів та освоєння виробництва нових видів продукції (табл. 3). І хоча цей процес також строкатий, все ж у 2016 році спостерігалось помітне зростання їх кількості, порівняно з 2015 роком.

Таблиця 3

Впровадження нових технологічних процесів та освоєння виробництва нових видів продукції у промисловості у 2006-2016 рр.

Показники	Рік									
	2006	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Впроваджено нових технологічних процесів	1145	1647	1893	2043	2510	2188	1576	1743	1217	3489
у тому числі маловідходних, ресурсозберігаючих та безвідходних	424	680	753	479	517	554	502	447	458	748
Освоєно виробництво інноваційної продукції, найменувань	2408	2446	2685	2408	3238	3403	3138	3661	3136	4139
з них нових видів техніки (машини, устаткування, апарати, прилади)	786	758	641	663	897	942	809	1314	966	1305

Джерело: складено за даними Держстату України: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

У зв'язку з посиленням курсу передових економік на впровадження результатів четвертої промислової революції [10], для України актуалізуються питання щодо реалізації політики неоіндустріалізації та її зв'язку з концепціями постіндустріальної економіки, що проявляється насамперед в частині пріоритетного розвитку таких якісних організаційно-технологічних та соціально-економічних ознак, як масштабна інформатизація, інтелектуалізація виробництва, гнучкі форми та соціально-гуманістичні принципи організації економічної діяльності відповідно до вимог прогресивних тенденцій суспільного життя [11].

У цьому контексті, з економічної точки зору «неоіндустріалізація» – це явище, що сприяє новому розвитку продуктивних сил на основі високотехнологічних та наукомістких процесів виробництва, підґрунтям для якого є нове інституціональне середовище [12]. З врахуванням еволюційного підходу, підтримуємо точку зору, що постіндустріальне суспільство може виступати лише як історичний рівень розвитку, наступний за неоіндустріалізацією. Така об'єктивна необхідність обумовлена тим, що неоіндустріалізація покликана забезпечити технологічну базу постіндустріалізації. Отже, неоіндустріалізацію потрібно розглядати як процес, який має певну мету, методи, джерела та соціально-економічні наслідки, що в умовах України потребують ґрунтового дослідження.

Стосовно стану зазначених процесів в економічній системі України, то згідно статичного спостереження у 2016 р. використовували у своїй роботі комп'ютери 95,2% підприємств (як і у 2015 р.), мали доступ до мережі Інтернет – 93,5% (у 2015 р. – 93,2%) [13]. Цілком закономірно, що найвищий рівень комп'ютеризації показали підприємства, які здійснювали діяльність у сфері інформації та телекомунікацій – 98,3% (у 2015 р. – 98,2%). Найменший рівень комп'ютеризації спостерігався у підприємств із діяльності у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування – 89,1% (у 2015 р. – 89,2%). Окрім того, із загальної кількості підприємств, що мали доступ до мережі Інтернет, використовували соціальні мережі – 24,7 % (у 2015 р. – 17,9%), засоби обміну знаннями – 12,7% (у 2015 р. – 19,1%), веб-сайт з мультимедійним вмістом – 12,6% (у 2015 р. – 11,1%), блоги та мікроблоги підприємства – 6,9% (у 2015 р. – 5,2 %). Найбільша кількість підприємств, які купували

послуги хмарних обчислень із загальних серверів постачальників послуг була в торгівлі та переробній промисловості (табл. 4).

Таблиця 4

Види постачальників послуг хмарних обчислень

Види економічної діяльності	Кількість підприємств, які купували послуги хмарних обчислень із	
	загальних серверів постачальників послуг	серверів постачальників послуг, зарезервованих виключно для обстежуваного підприємства
Усього	1506	665
Переробна промисловість	325	145
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	28	10
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	25	12
Будівництво	128	49
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	404	199
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	101	44
Тимчасове розміщування й організація харчування	42	15
Інформація та телекомунікації	138	64
Операції з нерухомим майном	71	28
Професійна, наукова та технічна діяльність	140	50
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	99	48
Надання інших видів послуг	5	1

Джерело: [13]

В умовах відсутності дієвої державної політики щодо формування, розвитку та реалізації інтелектуального ресурсу, цілком закономірним є вкрай низький стан інвестицій в нематеріальні активи, зокрема, 3,36% від загального обсягу капітальних інвестицій у 2014 році. І хоча в 2015 році цей показник дещо зріс – 6,7 % (18385 млн грн), то у 2016 р. складав лише 3,3 % (у тому числі програмне забезпечення та бази даних – 1,8 %; права на комерційні позначення, об'єкти промислової власності; авторські та суміжні права, патенти, ліцензії, концесії тощо – 1,2%). Слід нагадати, що до інвестицій у нематеріальні активи належать інвестиції у придбання або створення власними силами прав користування природними ресурсами та майном, програмного забезпечення та баз даних, прав на комерційні позначення, на об'єкти промислової власності, авторських і суміжних прав, патенти, ліцензії, концесії тощо [14].

На жаль, в Україні й до цього часу відсутність мотивації інноваторів через несформований попит на інновації вітчизняних підприємств, з одного боку, та відсутність політики формування внутрішнього ринку, у тому числі, й ринку вітчизняних інновацій, з другого боку, є одними із ключових факторів гальмування інноваційних процесів. Показником, який характеризує ефективність впровадження нових технологій у виробництво, є використання винаходів, корисних моделей і промислових зразків, тобто комерціалізація результатів науково-технологічної діяльності та введення їх в економічний обіг. Однак, протягом останніх років спостерігається стійка тенденція зменшення використання об'єктів права інтелектуальної власності (ОПІВ), що безумовно пов'язано з низькою винахідницькою діяльністю у галузях національної економіки, скороченням наукових кадрів та низькими темпами науково-технічних робіт. Так, у 2016 році надійшло 4095 заявок на винаходи, у тому числі 2233 – від національних заявників, активність яких знизилася на 1,7% порівняно з попереднім роком. Частка заявок від іноземних заявників також дещо зменшилася і становила 45,5% у загальній кількості заявок (проти 49,4% у 2015 р.).

У 2016 році Державною службою інтелектуальної власності України зареєстровано 2152 договори щодо розпоряджання майновими правами промислової власності (рис. 2), у тому числі 1953 – стосовно передачі виключних майнових прав на ОПВ (90,7 %), 101 – видачі ліцензії на використання ОПВ (4,7%), 98 "відкритих" ліцензій на використання винаходів та корисних моделей (4,6%). Загалом станом на 1 січня 2017 року до державних реєстрів внесені відомості про 27957 договорів щодо розпоряджання майновими правами промислової власності, у тому числі 5699 – на винаходи та корисні моделі, 20899 – на знаки для товарів і послуг, 1359 – на промислові зразки. Серед національних заявників найбільш активними залишалися підприємства і організації, що працюють у сфері освіти і науки. У 2016 році ними подано понад 6,6 тис. заявок на винаходи і корисні моделі

(88,4% загальної кількості заявок від національних заявників – юридичних осіб). Порівняно з 2015 роком, на 62,5% зросла кількість заявок від наукових організацій, при цьому скоротилася питома вага поданих ними заявок на винаходи. Частка заявок від промислових підприємств у 2016 році становила 3,7%.

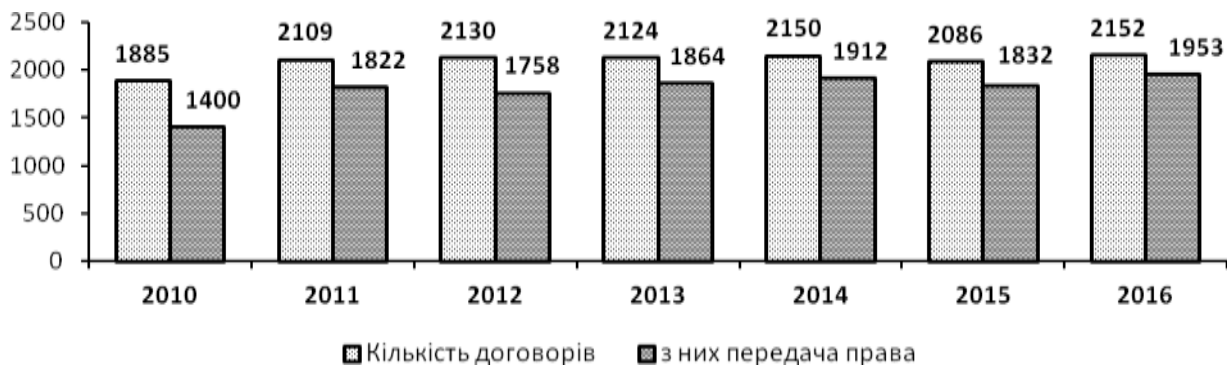

Рис. 2. Динаміка реєстрації договорів щодо розпорядження майновими правами на об'єкти промислової власності, од

Джерело: [8]

Стан інноваційності розвитку економіки регулярно фіксується як вітчизняними статистичними дослідженнями, так і світовими рейтингами. Так, за результатами Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) [15] – Звіт про глобальну конкурентоспроможність – протягом 2013-2018 рр. позиція України була нестабільною – коливалася між 76-м та 85-м місцями (табл. 5).

Таблиця 5

Позиції України за складовими Індексу глобальної конкурентоспроможності 2013-2015 років

Складові Індексу глобальної конкурентоспроможності	Рейтинг України 2013-2014 (з 148 країн)	Рейтинг України 2014-2015 (з 144 країн)	Рейтинг України 2015-2016 (з 140 країн)	Рейтинг України 2016-2017 (із 138 країн)	Рейтинг України 2017-2018 (із 137 країн)
Інститути	137	130	130	129	118
Інфраструктура	68	68	69	75	78
Макроекономічне середовище	107	105	134	128	121
Здоров'я та початкова освіта	62	43	45	54	53
Вища та професійна освіта	43	40	34	33	35
Ефективність ринку товарів та послуг	124	112	106	108	101
Ефективність ринку праці	84	80	56	73	86
Розвиток фінансового ринку	117	107	121	130	120
Технологічна готовність	94	85	86	85	81
Ємність ринку	38	38	45	47	47
Бізнес-середовище	97	99	91	98	90
Інновативність	93	81	54	52	61

Джерело: складено за даними The Global Competitiveness Report за відповідні роки

Загалом, позиції України за складовими «технологічна готовність» та «інноваційність» Індексу глобальної конкурентоспроможності протягом 2013-2018 років мали деяку позитивну динаміку (табл. 6), окрім незначного зниження складника «інноваційність» у 2017 році.

Якщо проаналізувати складову «технологічна готовність», то строкатою є динаміка усіх субіндексів, за виключенням зростання позицій щодо використання ІКТ, а у структурі складової «інноваційність» спостерігалась прогресивна тенденція субіндексів «наявність вчених та інженерів» та «кількість патентів, отриманих у США на 1 млн населення».

Ще одним із головних індикаторів, узагальнюючим показником для вимірювання рівня та результатів реалізації інноваційного потенціалу країн є Глобальний інноваційний індекс, у якому знаходять своє відображення основні складники інноваційного потенціалу країн. Так, у 2017 р. опубліковано десяте видання Глобального інноваційного індексу, в якому досліджено інноваційний

потенціал 127 країн (у 2016 р. – 128; у 2015 р. – 141) [16]. Глобальний інноваційний індекс визначається як середнє арифметичне вхідного та вихідного підіндексів, а їх співвідношення характеризує індекс ефективності інновацій. Слід зазначити, що в рейтингу Global Innovation Index Україна стартувала з 75 місця в 2007 аж до 50 місця в 2017 році.

Таблиця 6

Позиції України за складовими «технологічна готовність» та «інноваційність» Індексу глобальної конкурентоспроможності протягом 2013-2018 років

Складові Індексу глобальної конкурентоспроможності	Рейтинг України 2013-2014 (з 148 країн)	Рейтинг України 2014-2015 (з 144 країн)	Рейтинг України 2015-2016 (з 140 країн)	Рейтинг України 2016-2017 (із 138 країн)	Рейтинг України 2017-2018 (із 137 країн)
Загальний	84	76	79	85	81
Технологічна готовність	94	85	86	85	81
<i>Технологічні запозичення :</i>		114	103	91	111
- наявність новітніх технологій	106	113	96	93	107
- освоєння технологій на рівні фірми	100	100	100	74	84
- прямі зовнішні інвестиції та передача технологій	131	127	117	115	118
<i>Використання ІКТ</i>		69	80	78	74
- інтернет-користувачі, % населення	93	82	80	80	81
- абоненти фіксованого широкопasmового зв'язку / на 100 жителів	71	68	72	64	63
- пропускна здатність Інтернету / кб/с/на 1 користувача		50	64	68	54
- активні абоненти широкопasmового зв'язку / на 100 жителів		107	121	130	115
Інновативність	93	81	54	52	61
Здатність до інновацій	100	82	52	49	51
Якість науково-дослідних інститутів	69	67	43	50	60
Витрати компаній на дослідження і розробки	112	66	54	68	76
Співпраця університетів і промисловості у дослідженнях та розробках	77	74	74	57	73
Державні закупівлі високотехнологічної продукції	118	123	98	82	96
Наявність вчених та інженерів	46	48	29	29	25
Кількість патентів, отриманих у США (на 1 млн. населення)	52	52	50	49	...

Джерело: складено за даними The Global Competitiveness Report за відповідні роки

Однак, враховуючи деякі позитивні зрушення, відзначені зарубіжними експертними агентствами, Україна так і не змогла зробити «інноваційного ривка». Узагальнюючий висновок, який можна зробити: інтелектуальний потенціал нації знаходиться на високому рівні, проте відсутня роль держави у створенні середовища для його реалізації в якості ключового інноваційного фактору соціально-економічного розвитку країни та забезпечення її конкурентоспроможності. За такої ситуації держава не може вирішити завдання входження в когнітивне суспільство (суспільство, де визначальним для збільшення людського капіталу є роль безперервної когнітивної (пізнавальної) діяльності всього економічно активного населення).

Підсумовуючи результати представленої аналізу, маємо загальну тенденцію щодо збереження усіх ознак помірно стабільного інноваційно-технологічного процесу, що для економіки, яка прагне зростання, цього недостатньо. Серед причини, що стримують реалізацію ролі інноваційного фактору підвищення конкурентоспроможності української економіки, зокрема, залишаються наступні: недостатня затребуваність інновацій, оскільки українська економіка в її нинішньому стані не формує активної зацікавленості переважної частини господарюючих суб'єктів у результатах наукових розробок або ж останні виявляються не в змозі ефективно використовувати інноваційні розробки; відсутність інститутів розвитку, що забезпечують функціонування економіки інноваційного типу у всіх її складових

(організація й управління розробками; їхнє фінансування, маркетинг, комерціалізація та ін.) та інноваційних екосистем різного рівня; мала чисельність висококваліфікованих фахівців, здатних працювати в інноваційній сфері; відсутність узгодженості державної освітньої, науково-технологічної, промислової й інноваційної політики.

Слід зазначити, що при участі держави в Україні через реалізацію інноваційної політики за минулі роки було створено багато елементів національної інноваційної екосистеми і здійснені перетворення по багатьох напрямках. Проте, інновації в країні так і не стали ключовим драйвером економічного зростання. Так, в останні два роки ця роль віддавалася залученню невикористаних потужностей і робочої сили в оборонній промисловості, що звичайно вплинуло на інноваційну активність загалом, проте соціального ефекту не спостерігається. Виклики на глобальний тренд соціалізації технологій в Україні не знаходять відповіді. Вкрай негативним фактором в країні слід визнати низький рівень здатності влади усіх рівнів утримувати і залучати таланти, порівняно з країнами-лідерами інновацій; державні інвестиції в людський капітал працюють на конкурентоспроможність чужих економік, створюючи «деформовану інноваційну систему»; інноваційні стартапи і венчурні інвестори стикаються з відсутністю механізму упровадження новітніх розробок: бізнес-проекти, вирощені локальним венчурним ринком не знаходять можливостей зростання або виходу усередині країни і в результаті покидають її. Необхідно вирішити проблему фінансування, адже для реалізації нової промислової революції потрібні величезні інвестиції в сучасну інформаційно-технологічну інфраструктуру й освіту, необхідно гарантувати інформаційну безпеку, забезпечити захист інтелектуальної й приватної власності шляхом створення необхідної нормативної бази.

Висновки з проведеного дослідження Узагальнення результатів дослідження показало, що за 2016 рік в Україні в цілому відбулося незначне поліпшення інноваційного середовища, посилилась інноваційна активність підприємств, що було зафіксовано як вітчизняною статистикою, так і міжнародними рейтинговими агентствами. Проте це лише початок покращення ситуації з інноваційним розвитком, а чи стане це загальним трендом, ще невідомо. За всі роки незалежності в Україні висувалось чимало ініціатив як в інституційному, так і в організаційно-економічному плані щодо формування дієвих механізмів активізації науково-технологічної та інноваційної діяльності, зокрема в промисловості. Проте державна влада й до цього часу не досягла значимих успіхів у створенні інноваційного клімату в країні: заходи щодо підтримки інноваційної активності носять локальний характер й не дозволяють переломити сформовані негативні тенденції втрати науково-технологічного потенціалу в промисловому секторі національної економіки. Тому технологічне відставання, залежність від імпорту, експортна орієнтація сировинних і низькотехнологічних галузей, схильність впливу кон'юнктури світових ринків, низька ефективність і конкурентоспроможність – характерні риси української економіки на сучасному етапі. У зв'язку з цим зростає актуальність подальшого дослідження формування механізмів реалізації неіндустріальних перетворень української економіки в процесі зміни її структури.

Література

1. Писаренко Т. В. Кваша Т. К., Паладченко О. Ф. Визначення інноваційних пріоритетів на основі моніторингу реалізації чинних пріоритетних напрямів в Україні. *Економіка розвитку*. 2016. № 1 (77). С. 20–28.
2. Андрощук Г. О. Давимука С. А., Федулова Л. І. Національні інноваційні системи: еволюція, детермінанти результативності : монографія. Київ: Парламентське видавництво, 2015. 512 с.
3. Форсайт економіки України: середньостроковий (2015–2020 роки) і довгостроковий (2020–2030 роки) часові горизонти / наук. керівник проекту акад. НАН України М. З. Згуровський. Міжнародна рада з науки (ICSU); Комітет із системного аналізу при Президії НАН України; Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»; Інститут прикладного системного аналізу НАН України і МОН України; Світовий центр даних з геоінформатики та сталого розвитку. Київ: НТУУ «КПІ», 2015. 136 с.
4. Левківський О. В. Міжнародні індикатори оцінки інноваційного потенціалу України та його реалізації. *Інтелект XXI*. 2017. № 4. С. 78-82.
5. Козлова А. І. Індикатори інноваційного розвитку економіки і промислових підприємств. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3760> (дата звернення: 27.12.2017).
6. Стратегія сталого розвитку «Україна-2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015/print144364_0573621204. (дата звернення: 27.12.2017).
7. Розпорядження КМУ від 03.04.2017 «Про затвердження середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року та плану пріоритетних дій Уряду на 2017 рік» URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249935442> (дата звернення: 27.12.2017).
8. Наукова та інноваційна діяльність у 2016 році. *Статистичний збірник*. Київ, 2017. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 25.12.2017).

9. Стан інноваційної діяльності та діяльності у сфері трансферу технологій в Україні у 2016 році. Аналітична довідка. Український інститут науково-технічної експертизи та інформації. URL: http://mon.gov.ua/content/Diyalnist/ino_diyal/2017/stan2.pdf (дата звернення: 25.12.2017).
10. Клаус Шваб. Четвертая промышленная революция. Москва: Эксмо, 2016. 230 с.
11. Збаразська Л. О. Неоіндустріалізація в Україні : концепт національної моделі. *Економіка промисловості*. 2016. № 3 (75). С. 5-32.
12. Прушківська Е. В. Неоіндустріалізація як процес оновлення вторинного сектору економіки в період економічної нестабільності. *Теоретичні та прикладні питання економіки: зб. наук. праць*. 2013. Вип. 28. Т. 1. С. 191–197.
13. Використання інформаційно-комунікаційних технологій на підприємствах у 2016 році. URL: http://csr2.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publinform_u.htm (дата звернення: 25.12.2017).
14. Статистичний щорічник України за відповідні роки. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 28.12.2017).
15. World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/reports> (дата звернення: 26.12.2017).
16. The Global Innovation Index. URL: <http://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=4193&plang=EN>. (дата звернення: 26.12.2017).

References

1. Pysarenko, T.V., Kvasha, T.K., and Paladchenko, O.F. (2016), "The determination of innovation priorities based on the monitoring of the implementation of current priorities in Ukraine", *Ekonomika rozvytku*, no. 1 (77), pp. 20–28.
2. Androshchuk, H.O., Davymuka, S.A., and Fedulova, L.I. (2015), *Natsionalni innovatsiini systemy: evoliutsiia, determinanty rezultatyvnosti* [National Innovation Systems: Evolution, Determinants of Effectiveness], monograph, Parlamentske vydavnytstvo, Kyiv, Ukraine, 512 p.
3. Zgurovskiy, M.Z. (Ed.) (2015), *Forsait ekonomiky Ukrainy: serednostrokovyi (2015–2020 roky) i dovhostrokovyi (2020–2030 roky) chasovi horyzonty* [Foresight of Ukraine's economy: medium-term (2015-2020) and long-term (2020-2030) time horizons], NTU of Ukraine "KPI", Kyiv, Ukraine, 136 p.
4. Ievkivskiy, O.V. (2017), "International indicators of assessment of innovation potential of Ukraine and its implementation", *Intelekt XXI*, no. 4, pp. 78-82.
5. Kozlova, A.I. "Indicators of innovation development of economy and industrial enterprises", available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3760>. (access date December 27, 2017).
6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015), Decree of the President of Ukraine "Strategy of steady development is «Ukraine-2020»" from 12.01.2015 no. 5/2015. http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015/print144364_0573621204. (access date December 27, 2017).
7. Cabinet of Ministers of Ukraine (2017), Order of KМУ "About claim of medium-term plan of priority actions of Government to 2020 year and to the plan of priority actions of Government on 2017" from 03.04.2017, available at: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249935442> (access date December 27, 2017).
8. State Statistics Service of Ukraine (2017), *Naukova ta innovatsiina diialnist u 2016 rotsi: Statystychnyi zbirnyk* [Research and innovation activity in 2016: Statistical yearbook], Kyiv, Ukraine, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (access date December 25, 2017).
9. Ukrainskyi instytut naukovo-tekhnichnoi ekspertyzy ta informatsii (2017), "State of innovative activity and activity in the field of transfer of technologies in Ukraine in 2016 year", available at: http://mon.gov.ua/content/Diialnist/ino_diyal/2017/stan2.pdf (access date December 25, 2017).
10. Shvab, Klaus (2016), *Chetvertaya promyshlennaya revolyutsiya* [Fourth industrial revolution], Эксмо, Moscow, Russia, 230 p.
11. Zbarazska, L.O. (2016), "Neoindustrialization in Ukraine: concept of national model", *Ekonomika promyslovosti*, no. 3 (75), pp. 5-32.
12. Prushkivska, E.V. (2013), "Neoindustrialization as renewal process in secondary sector in periods of economic uncertainty", *Teoretychni ta prykladni pytannia ekonomiky: zb. nauk. prats*, т. 1, pp.191–197.
13. "The use of information and communication technologies at enterprises in 2016", available at: http://csr2.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publinform_u.htm (access date December 25, 2017).
14. State Statistics Service of Ukraine, *Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za vidpovidni roky* [Statistical annual of Ukraine is for the proper years], available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (access date December 28, 2017).
15. World Economic Forum, available at: <https://www.weforum.org/reports> . (access date December 26, 2017).
16. The Global Innovation Index, available at: <http://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=4193&plang=EN>. (access date December 26, 2017).

Стаття надійшла до редакції 25.01.2018 р.